

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Κατεύθυνση Πολιτικών Σπουδών και Διπλωματίας

Όνομα : Άννα Ιωαννίδου του Αποστόλου

8ο Εξάμηνο , Αριθμός Μητρώου : 148/08

Πρόγραμμα «Θεσσαλονίκη σταυροδρόμι των Πολιτισμών»

*Εβραϊκοί τόποι της Θεσσαλονίκης: Η περίπτωση του εβραϊκού σχολείου
«Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ»*

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΜΑΪΟΣ 2011

*«Θεσσαλονίκη, είσαι πόλη και μητέρα του Ισραήλ.
Είσαι το πιστό δέντρο της Τορά και της εργασίας,
γεμάτη με λουλούδια και επιβλητικά δέντρα
για να δοξάζουν το Ισραήλ.
Η γη σου είναι γόνιμη,
ποτισμένη από τα νερά της συμπόνιας
και της φιλοξενίας.
Εδώ είναι ο τόπος
όπου κάθε στερημένη ή φτωχή ψυχή
κυνηγημένη απ' την Ευρώπη
κι άλλα μέρη του κόσμου
θα βρει καταφύγιο και παρηγοριά
και θα τους δεχτείς στοργικά σα μητέρα,
μητέρα του λαού του Ισραήλ,
όπως η Ιερουσαλήμ στις ημέρες της δόξας της.»*

Σαμουέλ Ούσκουε, Εβραίος ποιητής από τη Φερράρα (1537)

Διάγραμμα Περιεχομένων

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις - Οριοθέτηση αντικειμένου έρευνας.....	σ.4
2. Το χρονικό της εβραϊκής εκπαιδευτικής παράδοσης στη Θεσσαλονίκη.....	σ.5
3. Το κτίριο του εβραϊκού σχολείου « <i>Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ</i> » και η πορεία του στο χρόνο.....	σ.9
4. Η φυσιογνωμία και η καθημερινότητα του εβραϊκού σχολείου « <i>Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ</i> ».....	σ.11
5. Αντί επιλόγου.....	σ.16
Πηγές.....	σ.17
Πρώτο Παράρτημα: Τα εβραϊκά σχολεία της Θεσσαλονίκης (1912).....	σ.19
Δεύτερο Παράρτημα : Φωτογραφικό υλικό	σ.20

1)Εισαγωγικές παρατηρήσεις - Οριοθέτηση αντικειμένου έρευνας

Η παρουσία εργασία έχει ως αντικείμενο την ιστορική και κοινωνιολογική παρουσίαση του εβραϊκού σχολείου της Θεσσαλονίκης (Δημοτικού και Νηπιαγωγείου) ως εβραϊκό τόπο της πόλης της Θεσσαλονίκης. Το πρώτο και μοναδικό , κατά την μεταπολεμική περίοδο, εβραϊκό σχολείο «*Ταλμούδ Τορά¹ Αγκαδόλ*» στεγάζεται στην οδό Φλέμινγκ 17 (πρώην Μισραχή)² στο παραδοσιακό κτίριο της φιλανθρωπικής οργάνωσης «*Ματανόθ Λαεβιονίμ*» (Βοήθεια για τους απόρους). Ο συγκεκριμένος τόπος επιλέχθηκε , καθώς σε συμβολικό επίπεδο αποτελεί έναν από τους κορυφαίους εβραϊκούς χώρους ιστορικής μνήμης , ο οποίος , εκτός από την σημερινή λειτουργία του ως εκπαιδευτικού πολιτισμικού φορέα , συμπυκνώνει και τα συλλογικά βιώματα της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης στην ιστορική της διαδρομή.

Για την συγγραφή της εργασίας αντλήθηκε πληροφοριακό υλικό και στοιχεία από βιβλία και επιστημονικά άρθρα ξένων και Ελλήνων κατά κύριο λόγο ιστορικών και κοινωνιολόγων , οι οποίοι έχουν εντυπώσει σε

¹ Ο όρος «*Ταλμούδ Τορά*» είναι ευρύτατα διαδεδομένος στα εβραϊκά παραδοσιακά σχολεία της διασποράς. Ερμηνευόμενος κατά λέξη σημαίνει «Διδάσκομαι τον νόμο». Το Ταλμούδ είναι η συλλογή και η καταγραφή των προφορικών παραδόσεων. Η Τορά είναι μία από τις τρεις κατηγορίες που χωρίζονται τα εικοσιτέσσερα βιβλία της Βίβλου. Αποτελείται από τα πέντε βιβλία του Μωυσή και για τον λόγο αυτό ονομάζεται πεντάτευχος. Για περισσότερα βλ. Pearl C. , Brookes R. , *Βασικές αρχές του Ιουδαϊσμού* (μτφρ. Κρίσπη Μ.), εκδ. Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα ,1997 σ.115 επ.

² Το όνομα της οδού δόθηκε προς τιμή του Εβραίου γιατρού Μωυσή Μισραχή , ο οποίος διετέλεσε σημαίνων εκπρόσωπος της εβραϊκής κοινότητας. Στο αγώνα του για την ανακούφιση του ανθρώπινου πόνου εγκαινίασε το 1908 το υπερσύγχρονο για την εποχή του νοσοκομείο Χιρς (μετέπειτα Ιπποκράτειο). Για περισσότερα στοιχεία βλ. Μέγας Γ. , *Ενθύμιον από τη ζωή της εβραϊκής κοινότητας, Θεσσαλονίκη 1897-1917*, (μτφρ. Judith E. Pink) εκδ. Καπόν, Αθήνα, 1993 , σ.141.

θέματα ιστορίας και πολιτισμού των Εβραίων και ειδικότερα της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης.

Η προσέγγιση του αντικειμένου της συγκεκριμένης εργασίας στηρίζεται σε τρεις θεματικούς άξονες που σκιαγραφούν τις επιμέρους προβληματικές της. Αρχικά, ο πρώτος θεματικός άξονας επικεντρώνεται στην εκπαιδευτική παράδοση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, όπως αυτή διαμορφώθηκε στη διαδρομή των αιώνων. Ακολουθεί η θεματική της ιστορίας του παραδοσιακού κτιρίου στο οποίο στεγάζεται το εβραϊκό σχολείο, καθώς και ο εκάστοτε τρόπος χρήσης του. Περαιτέρω, θα εστιάσουμε στην φυσιογνωμία και στην καθημερινότητα του εβραϊκού σχολείου «*Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ*», δίνοντας έμφαση στο ιδιαίτερο πρόγραμμα διδασκαλίας που ακολουθεί. Καταληκτικά, για την συμπλήρωση του περιεχομένου του κεντρικού σώματος της εργασίας κρίνεται απαραίτητη η παρουσίαση στα παραρτήματα α) των εβραϊκών σχολείων που λειτουργούσαν στην Θεσσαλονίκη το 1912, β) σχετικού φωτογραφικού υλικού.

2) Το χρονικό της εβραϊκής εκπαιδευτικής παράδοσης στη Θεσσαλονίκη

Η έλευση των Εβραίων Σεφαραδίμ στην Θεσσαλονίκη από την Ισπανία του Φερδινάνδου και της Ισαβέλλας (1492) αλλάζει την φυσιογνωμία της Θεσσαλονίκης, μετατρέποντάς την σε μητρόπολη του πνεύματος και της ιουδαϊκής παράδοσης. Τα έτη που ακολούθησαν το 1520, ιδρύθηκαν κοινοτικά σχολεία, ακαδημαϊκά ιδρύματα και Μουσική

Ακαδημία, ενώ δημιουργήθηκαν βιβλιοθήκες και τυπογραφεία εφάμιλλα των ευρωπαϊκών³.

Στα μέσα του 16ου αιώνα ιδρύθηκε ένα κεντρικό Ταλμούδ Τορά , μια από τις μεγαλύτερες ραβινικές σχολές στην Ευρώπη , που λειτουργούσε ως εκπαιδευτικό και στην συνέχεια ως διοικητικό κέντρο, κοινό για όλες τις συναγωγές. Η Θεσσαλονίκη έγινε έκτοτε ο πυρήνας εκμάθησης της Τορά και προσέλκυσε πολλούς μαθητές από το εξωτερικό. Συμπληρωματικά , το 16ο αιώνα υπήρχε στη Θεσσαλονίκη ένα σχολείο «μπετ μιδράς» για την ανάδειξη της θρησκευτική ποίησης «πιγιουτίμ» και του τραγουδιού , καθώς επίσης μία σχολή «μπετ μιδράς» για κοσμικές σπουδές⁴, στην οποία διδάσκονταν ιατρική, φυσικές επιστήμες, αστρονομία και άλλα γνωστικά αντικείμενα⁵.

Λίγο πριν από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης (1912) , η παρουσία του εβραϊκού στοιχείου⁶ κυριαρχούσε σε κάθε τομέα του κοινωνικού και οικονομικού ιστού της πόλης, η οποία την συγκεκριμένη χρονική περίοδο εμφάνιζε πολυεθνικό και πολυκοινοτικό⁷ χαρακτήρα. Άλλωστε , επί οθωμανικής κυριαρχίας η Θεσσαλονίκη χαρακτηριζόταν

³ Μόλχο Ρ. , *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης* σ.14 σε Λιόντης Κ. (επιμ.) , *Η εβραϊκή παρουσία στην Ελλάδα*, 7 Ημέρες Καθημερινή , 3 Μαρτίου 1996.

⁴ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο διάσημος φυσικός Αμάτο Λουζιτάνο ήταν δάσκαλος σε αυτό το σχολείο, όταν εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1558.

⁵ Για το θέμα βλ. Μπενμαγιόρ Ι. , *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης* σε Εβραϊκό Μουσείο της Θεσσαλονίκης www.jmth.gr/web/thejews/pages/pages/historyGR.htm

⁶ Οι δεσμοί των Εβραίων με την πόλη της Θεσσαλονίκης είναι στενότεροι , καθώς για περισσότερους από είκοσι αιώνες η Θεσσαλονίκη στάθηκε το καταφύγιο των διωκόμενων Εβραίων της Ευρώπης. Βλ. Ναρ Αλ. , *Κοινοτική οργάνωση και δραστηριότητα της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης* σ.266 επ. σε Χασιώτης Ι. (επιμ.) , *Τοις Αγαθούς Βασιλεύουσα , Θεσσαλονίκη Ιστορία και Πολιτισμός* , τ.Α΄, εκδ.Παρατηρητής , Θεσσαλονίκη , 1997.

⁷ Με βάση την απογραφή του Κωνσταντίνου Ρακτιβάν , πρώτου αντιπροσώπου της ελληνικής κυβέρνησης στη Μακεδονία , το 1913 ο συνολικός πληθυσμός της Θεσσαλονίκης ανερχόταν σε 157.889 κατοίκους , εκ των οποίων οι 39.956 ήταν Έλληνες , οι 61.439 Εβραίοι , οι 45.867 Οθωμανοί, 6.263 Βούλγαροι και 4.364 άλλων εθνικοτήτων. Για το θέμα βλ. Πετρίδης Π. , *Θεσσαλονίκη 1912-1940 : Πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις* , σ.182-183 σε Χασιώτης Ι. (επιμ.) , *Τοις Αγαθούς Βασιλεύουσα...* , ό.π.

από μια μοναδική ιστορική ιδιαιτερότητα αρμονικής συμβίωσης διαφόρων θρησκευτικών και εθνοτικών ομάδων⁸.

Η δυναμική του εβραϊκού πληθυσμού - πέρα από την επαγγελματική και επιχειρηματική σφαίρα⁹ - ήταν έκδηλη και σε εκπαιδευτικό, πνευματικό και πολιτιστικό επίπεδο. Ειδικότερα, σε όλες σχεδόν τις συνοικίες της πόλης οι Εβραίοι είχαν πλήθος συναγωγών και διατηρούσαν μεγάλο αριθμό σχολείων, όπως δημοτικά, εμπορικά, ξένων γλωσσών¹⁰, παρθεναγωγεία, επαγγελματικά, ιδιωτικά, κοινοτικά, σχολές της Ισραηλιτικής Αλληλοβοηθείας (*“Alliance Israélite Universelle”*)¹¹ και ιερατικές σχολές.

Η ίδρυση των σχολών της Ισραηλιτικής Αλληλοβοηθείας το 1873¹² σηματοδότησε μία ανανέωση στην εβραϊκή εκπαίδευση, επηρεαζόμενη από τα δυτικά ευρωπαϊκά πρότυπα, καθώς συνδύαζε την θρησκευτική με την κοσμική παιδεία και την τεχνική μόρφωση, προσφέροντας συγχρόνως ένα πλούσιο φιλανθρωπικό κοινωνικό έργο.

⁸ Δώδος Δ., *Οι σχέσεις ανάμεσα στους Εβραίους και τους Έλληνες της Θεσσαλονίκης πριν από το 1912* σε *Χρονικά*, έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος, τ. ΚΘ', αρ. τεύχους 205, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2006, σ.5 επ.

⁹ Την συγκεκριμένη περίοδο το εβραϊκό στοιχείο ήλεγχε σε μεγάλο βαθμό τις πάσης φύσεως δραστηριότητες (κατά κύριο λόγο τις οικονομικές) της πόλης και παρουσίαζε μια συγκροτημένη κοινωνική διάρθρωση. Για μία λεπτομερή ανάλυση του θέματος βλ. Νεχαμά Γ., *Ιστορία των Ισραηλιτών της Σαλονίκης*, τ.1-3, εκδ. Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης – University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2000.

¹⁰ Γενικά, οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης επιδίδονταν πολύ στην εκμάθηση ξένων γλωσσών, που ήταν απαραίτητες για την άσκηση του εμπορίου, με το οποίο ασχολούνταν με μεγάλη επιτυχία.

¹¹ Η Ισραηλιτική Αλληλοβοήθεια (*“Alliance Israélite Universelle”*) είναι μία σημαντική διεθνής κοινωνικοπολιτική οργάνωση, η οποία ιδρύθηκε το 1858 στη Γαλλία και είχε έδρα το Παρίσι. Η δράση της στόχευε στην αντιμετώπιση των φυλετικών διακρίσεων, στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων, στην μόρφωση και κατάρτιση των Εβραίων. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά το διάστημα 1865 – 1934 στην Ελλάδα λειτούργησαν υπό την αιγίδα της σχολές στην Θεσσαλονίκη, στον Βόλο, στη Λάρισα, στο Διδυμότειχο, στις Σέρρες, στη Ρόδο, στην Καβάλα, στην Πρέβεζα, στην Κομοτηνή και στη Χίο. Για περισσότερα στοιχεία, στατιστικά δεδομένα και φωτογραφικό υλικό βλ. Kaspi A. (επιμ.), *Histoire de l'Alliance Israélite Universelle de 1860 à nos jours*, εκδ. Armand Colin, Paris, 2010.

¹² Ο ραββίνος Αβραάμ Γκατένιο και ο γιατρός Μωσής Αλλατίνι πρωτοστάτησαν το 1873 στην ίδρυση του πρώτου σχολείου της *“Alliance Israélite Universelle”* (AIU) στη Θεσσαλονίκη.

Ακολούθησε το 1874 η λειτουργία του Παρθεναγωγείου αρχικά με 186 μαθήτριες , των οποίων ο αριθμός αργότερα έφθασε στις 432. Με καλούς οιωνούς λειτούργησε από το 1877 η Επαγγελματική Σχολή Αρρένων και το 1878 ιδρύθηκε η Εμπορική Σχολή , ενώ σχολεία - παραρτήματα της *Alliance* ιδρύθηκαν σε συνοικίες, όπως στη Βαρώνου Χίρς (1895) και στην Καλαμαριά (1897)¹³.

Μεγάλες προσωπικότητες της εβραϊκής κοινότητας (όπως μέλη των οικογενειών Αλλατίνι , Φερνάντες , Μοδιάνο) – εκτός από την συνδρομή τους στην ανέγερση εβραϊκών σχολείων – βοήθησαν και στην ίδρυση διαφόρων συλλόγων με στόχο την κάλυψη όλων των τομέων της εξωσχολικής δραστηριότητας. Ξεχωρίζουν οι σύλλογοι «*Ένωση των Αποφοίτων των σχολών της Alliance*» (1897) και η «*Λέσχη των Φίλων*» («*Club des Intimes*», 1908)¹⁴. Η τελευταία αποτέλεσε μία από τις πιο δραστήριες οργανώσεις των νέων Εβραίων της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι - επηρεασμένοι κυρίως από γαλλικά πρότυπα- προωθούσαν τον εκσυγχρονισμό της κοινότητας και την πολιτική της ενσωμάτωση στον κοινωνικό περίγυρο¹⁵.

Από γλωσσική άποψη σε όλα τα εβραϊκά σχολεία της Θεσσαλονίκης , οι μαθητές διδάσκονταν όχι μόνο το ισπανοεβραϊκό ιδίωμα, το οποίο αποτελεί την καθομιλουμένη γλώσσα της εβραϊκής κοινότητας, αλλά και την γαλλική και τουρκική γλώσσα¹⁶. Σε κάθε περίπτωση ο εβραϊκός πληθυσμός με την ίδρυση αρκετών πολιτιστικών συλλόγων και την

¹³ Φρεζής Ρ. , *Η “Alliance Israelite Universelle” – Παγκόσμια Ισραηλιτική Ένωση – και τα σχολεία της στην Ελλάδα* σ. 5 επ. σε *Χρονικά* , έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος , τ.33^{ος}, αρ.φύλλου 229 , Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2010.

¹⁴ Μόλχο Ρ. , *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856 – 1919. Μία ιδιαίτερη Κοινότητα*, εκδ.Θεμέλιο , Αθήνα , 2001, σ.198-207.

¹⁵ Ναρ Αλ. , *Κοινοτική οργάνωση και δραστηριότητα της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης* σ.284 επ. σε Χασιώτης Ι. (επιμ.) , *Τοις Αγαθοίς Βασιλεύουσα ...* , ό.π.

¹⁶ Κοντογιάννη Π.Μ. , *Πλήθος εβραίων μέγα...Μια εικόνα από τη ζωή τους στη Θεσσαλονίκη λίγο πριν από την Απελευθέρωση*, σ.11 σε Λιόντης Κ. (επιμ.) , *Η εβραϊκή παρουσία ...* , ό.π.

κυκλοφορία 50 εφημερίδων (την περίοδο από το 1865 έως το 1940)¹⁷, είχε μια πλουραλιστική μορφή και συνέβαλε στην πνευματική ανάπτυξη της πόλης¹⁸.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε στην συνειδητή αγωνιώδη προσπάθεια της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Θεσσαλονίκης στη συγκυρία της μετεμφυλιακής Ελλάδας, προκειμένου να διατηρήσει την εβραϊκή ταυτότητα στους Εβραίους μαθητές με την εξασφάλιση της διδασκαλίας μαθημάτων εβραϊκού πολιτισμού. Πράγματι, τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο¹⁹, η Ισραηλιτική Κοινότητα είχε συμβληθεί με δύο ιδιωτικά δημοτικά σχολεία, ώστε να είναι δυνατή η διδασκαλία από ειδικούς δασκάλους μαθημάτων με αντικείμενο τα στοιχεία της εβραϊκής γλώσσας, ιστορίας και θρησκείας στους μαθητές εβραϊκής καταγωγής. Παράλληλα, η λέσχη έγινε το σημείο συνάντησης των Εβραίων μαθητών σε εβδομαδιαία βάση και ενόψει των εβραϊκών γιορτών, παρέχοντας επιπλέον μαθήματα ιστορίας, θρησκείας, παράδοσης και πολιτισμού.

Η ίδρυση του νέου εβραϊκού σχολείου «*Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ*» το 1979, το οποίο αποτελεί συνέχεια της εκπαιδευτικής παράδοσης της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης, υλοποίησε το όραμα των εβραϊκών οικογενειών της πόλης και του τότε κοινοτικού συμβουλίου για την προσφορά μίας εκπαίδευσης προσαρμοσμένης στις αξίες της εβραϊκής πνευματικής, κοινωνικής ζωής και κουλτούρας.

¹⁷ Ο Εβραϊκός Τύπος έκανε την εμφάνισή του από το 1864 με την εφημερίδα *El Lunar* και αργότερα το 1875 με την εφημερίδα *La Eposa*, ενώ ακολούθησε και η εφημερίδα *El Avenir*. Οι παραπάνω εφημερίδες γράφονταν στα ισπανοεβραϊκά. Στη συνέχεια, πολλές εφημερίδες, λογοτεχνικά περιοδικά και δελτία διαφόρων θρησκευτικών ή σιωνιστικών οργανισμών, γραμμένα στα ισπανοεβραϊκά, στα γαλλικά, στα εβραϊκά και στα ελληνικά, συνέχισαν να εκδίδονται μέχρι την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

¹⁸ Μόλχο Ρ., *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης*, σ.15 σε Λιόντης Κ. (επιμ.), *Η εβραϊκή παρουσία...*, ό.π.

¹⁹ Υπογραμμίζεται ότι στη Θεσσαλονίκη μέχρι τη γερμανική κατάληψη διατηρούνταν 16 συναγωγές και 20 δημοτικά σχολεία.

3) Το κτίριο του εβραϊκού σχολείου «*Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ*» και η πορεία του στο χρόνο

Το παραδοσιακό διατηρητέο και με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική κτίριο , στο οποίο λειτουργεί σήμερα το εβραϊκό σχολείο «*Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ*», χρονολογείται από την περίοδο του μεσοπολέμου. Παρά την αλλαγή της χρήσης του, έχει χαραχθεί σταθερά στο υποσυνείδητο του εβραϊκού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης ως ιστορικός και κοινωνικός χώρος προσφοράς υπηρεσιών πρόνοιας και πολιτισμού στις εβραϊκές οικογένειες της πόλης.

Στο κτίριο αυτό το 1930 εγκαταστάθηκε το φιλανθρωπικό ίδρυμα «*Ματανόθ Λαεβιονίμ*» (Βοήθεια για τους απόρους), το οποίο ιδρύθηκε το 1901. Η φιλανθρωπική αυτή οργάνωση ήταν κορυφαίος μηχανισμός κοινωνικής πρόνοιας , καθώς μέχρι το Ολοκαύτωμα παρείχε δωρεάν συσσίτια μεσημεριανού φαγητού στους μαθητές των κοινοτικών σχολείων²⁰ , τα οποία στην συνέχεια επεκτάθηκαν και στους άπορους Εβραίους που για οποιοδήποτε λόγο αδυνατούσαν με δικά τους οικονομικά μέσα να εξασφαλίσουν την τροφή τους. Την περίοδο της κατοχής η οργάνωση ενισχυόμενη με δωρεές από τον ελληνικό Ερυθρό Σταυρό κατόρθωσε να διανείμει 5.500 μερίδες φαγητού σε καθημερινή βάση και με τον τρόπο αυτό να σώσει πολλές οικογένειες από την ασιτία.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο , στο συγκεκριμένο κτίριο βρήκαν καταφύγιο άστεγοι επιζώντες Εβραίοι που επέστρεψαν από την θηριωδία των ναζιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης. Με τον τρόπο αυτό δόθηκε άμεση λύση στο επείγον πρόβλημα της στέγης και τροφής μέχρι να κατορθώσουν να ορθοποδήσουν και οργανώσουν εκ νέου την ζωή τους.

²⁰ Το κοινωνικό έργο της οργάνωσης «*Ματανόθ Λαεβιονίμ*» επέκτεινε η οργάνωση «*Τορά Ουμλαχά*» , η οποία υποστήριζε οικονομικά τους άπορους σπουδαστές , παρείχε σε αυτούς σχολικά εφόδια και μεριμνούσε για την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι το ιστορικό αυτό κτίριο χρησιμοποιήθηκε ως χώρος τέλεσης κοινωνικών εκδηλώσεων. Στο χώρο αυτό στις 7 Απριλίου του 1946 παντρεύτηκαν 17 ζευγάρια Εβραίων της Θεσσαλονίκης σε μια συμβολική τελετή χαράς και αισιοδοξίας, η οποία αποτύπωνε την συλλογική προσπάθεια των ελάχιστων Εβραίων, που επέστρεψαν στη Θεσσαλονίκη, να οικοδομήσουν μια καινούργια ζωή, αφήνοντας πίσω την τραγωδία του Ολοκαυτώματος και των ναζιστικών στρατοπέδων εξόντωσης.

Στα χρόνια που ακολούθησαν το συγκεκριμένο κτίριο χρησιμοποιήθηκε από τον αθλητικό σύλλογο «Μακαμπί» ως γυμναστήριο και χώρος για προπονήσεις στην πάλη, στην καλαθοσφαίριση και στην επιτραπέζια αντισφαίριση.

Σήμερα, το ιστορικό αυτό κτίριο ιδιοκτησίας της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Θεσσαλονίκης είναι ένα σύγχρονο διδακτήριο²¹ αρίστης κατάστασης, ικανό να εξυπηρετήσει όλες τις σχολικές ανάγκες και περιέχει ειδικό χώρο στέγασης του νηπιαγωγείου. Έπειτα από πολλές ανακαινίσεις που έχει υποστεί, πληροί τις προϋποθέσεις ασφάλειας τόσο των μαθητών όσο και του προσωπικού. Το ίδιο το κτίριο, η διαμόρφωση και η διακόσμηση των χώρων του δίνουν στους μαθητές μία αίσθηση οικειότητας και οικογενειακής ατμόσφαιρας.

4) Η φυσιογνωμία και η καθημερινότητα του εβραϊκού σχολείου

«Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ»

²¹ Πιο συγκεκριμένα, από άποψη οργάνωσης του χώρου, το κτίριο διαθέτει έξι αίθουσες διδασκαλίας, γραφείο διδασκόντων, γραφείο διεύθυνσης, γραφείο γραμματείας, εργαστήριο φυσικών επιστημών, εργαστήριο πληροφορικής, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, γυμναστήριο, κουζίνα, αποθήκη και αύλειο χώρο 450 τμ.

Από το 1979 , χρόνος σταθμός για την οργάνωση και προώθηση της εβραϊκής εκπαίδευσης , η κοινότητα έχει στην διάθεση της ένα καθαρά εβραϊκό σχολείο δημοτικής και νηπιακής εκπαίδευσης, η οποία απευθύνεται σε νήπια από 3,5 ετών. Η άρτια οργάνωση και η ποιότητα των σπουδών καθιστά το συγκεκριμένο σχολείο ικανό να εξυπηρετήσει τις ιδιαίτερες ανάγκες της εκπαίδευσης των παιδιών της εβραϊκής κοινότητας. Τα πρώτα βήματα του σχολείου συντελούνται στην ευνοϊκή κοινωνικοπολιτική συγκυρία της μεταπολίτευσης , η οποία κυριαρχείται από μία προσπάθεια διάχυσης των δημοκρατικών ιδεών στην εκπαίδευση και αναβάθμισης της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος.

Το εβραϊκό σχολείο ονομάζεται «*Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ*» προς τιμή και ανάμνηση της μεγάλης Θεολογικής Σχολής , η οποία λειτούργησε στη Θεσσαλονίκη για χρονικό διάστημα τεσσάρων αιώνων (1520 - 1940) και αποτέλεσε πόλο έλξης και πηγή γνώσης για τους Εβραίους τόσο της Θεσσαλονίκης όσο και της διασποράς.

Για την νόμιμη λειτουργία του σχολείου εκδόθηκε στις 6 Απριλίου του 1979 η υπ'αρ.πρωτ.7575 απόφαση του ΥΠΕΠΘ , η οποία χορήγησε άδεια ίδρυσης του εν λόγω ιδιωτικού δημοτικού σχολείου στην Ισραηλιτική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης εκπροσωπούμενη από τον τότε Πρόεδρό της Σαμουήλ Ιωσαφάτ. Στις 12 Οκτωβρίου του 1979 ακολούθησε η έκδοση της υπ' αρ.πρωτ.1465 άδειας λειτουργίας του σχολείου από την Νομαρχία Θεσσαλονίκης και την Επιθεώρηση Δημοτικής Εκπαίδευσης σε έξι αίθουσες χωρητικότητας εκατόν επτά μαθητών. Έκτοτε κάθε χρόνο χορηγείται ανανέωση της άδειας λειτουργίας του σχολείου κατόπιν αιτήσεως της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Θεσσαλονίκης.

Το σχολείο αρχίζει να λειτουργεί κατά το σχολικό έτος 1979-1980 με δύο τάξεις την Πρώτη και την Δευτέρα με προοπτική να μετατραπεί σε

πλήρες εξατάξιο σχολείο κατά το σχολικό έτος 1983-1984. Από το ξεκίνημά του ακολουθεί ένα πενθήμερο εκπαιδευτικό πρόγραμμα²², δηλαδή εξαιρείται από την εκπαιδευτική διαδικασία η μέρα του Σαββάτου²³, καθώς από την εβραϊκή θρησκεία η μέρα αυτή θεωρείται ιερή, προορισμένη για ανάπαυση και προσευχή.

Από την ίδρυση του σχολείου έως σήμερα η διοίκηση του σχολείου ασκείται από επιτροπή διορισμένη από το πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο²⁴ της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Θεσσαλονίκης²⁵, το οποίο εκλέγεται με μυστική ψηφοφορία από την εικοσαμελή Γενική Συνέλευση που αποτελεί το ανώτατο κοινοτικό όργανο. Το σχολείο συχνά συνεργάζεται και πραγματοποιεί ανταλλαγές μαθητών και δασκάλων με τα αντίστοιχα εβραϊκά σχολεία της Αθήνας και της Λάρισας.

Πρόκειται για ένα σχολείο μίας ξεχωριστής πολιτισμικής ομάδας που παρέχει ελληνική και εβραϊκή παιδεία με σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους και έχει ως αποστολή την γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών του. Η διδασκαλία πραγματοποιείται με σεβασμό στην ιστορική πορεία του εβραϊκού λαού, ο οποίος διαχρονικά ενθάρρυνε την γνώση, την μόρφωση και την καλλιέργεια του πνεύματος.

²² Αντίθετα, η πενθήμερη εργασία στην δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση καθιερώνεται το 1981.

²³ Στην Εβραϊκή παράδοση το Σάββατο συμβολίζει τη μετάβαση από τις έξι ημέρες της δημιουργίας στην ημέρα εκείνη που είναι αφιερωμένη στην ιεροσύνη και την ανάπαυση.

²⁴ Σε οργανωτικό επίπεδο το διοικητικό συμβούλιο διορίζει διάφορες επιτροπές στις οποίες αναθέτει την άσκηση εποπτείας σε επιμέρους τομείς, όπως νεκροταφείο, συναγωγές, σχολείο, σχολική αρωγή, περίθαλψη, ιατρική περίθαλψη, διαχείριση, αξιοποίηση ακινήτων, κατασκηνώσεις και δημόσιες σχέσεις. Για την διοικητική οργάνωση της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Θεσσαλονίκης βλ. στον ιστότοπο www.hri.org/culture97/gr/eidika_programmata/koinothtes/jewish_community/#AA11

²⁵ Η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου υπαγόμενο στο Υπουργείο Παιδείας Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Λειτουργεί βάσει του νόμου υπ' αριθμ. 2456/1920 «Περί Ισραηλιτικών Κοινοτήτων», του ιδρυτικού της Διατάγματος και του καταστατικού της. Τελεί μάλιστα υπό τον έλεγχο του κράτους, στο οποίο υποβάλλει προς έγκριση τον προϋπολογισμό και τον απολογισμό της.

Μεταξύ του σχολείου , του διδακτικού προσωπικού , των γονέων και της κοινότητας υφίσταται μία αρμονική και εποικοδομητική συνεργασία.

Το εβραϊκό πρόγραμμα σπουδών είναι το κεντρικό σημείο διαφοροποίησης του εβραϊκού σχολείου από τα υπόλοιπα δημοτικά σχολεία της Θεσσαλονίκης. Επιδιώκοντας να μεταλαμπαδεύσει στις νέες γενιές τις αξίες του εβραϊσμού και τον εβραϊκό τρόπο ζωής, ορίζει ως υποχρεωτικά μαθήματα , επιπρόσθετα σε αυτά που προβλέπει το αναλυτικό πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ, την Εβραϊκή Γλώσσα και την Εβραϊκή Ιστορία και Παράδοση. Ταυτόχρονα , έχει ενταχθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία και η εκμάθηση της αγγλικής και γαλλικής γλώσσας.

Η σχολική μέρα ξεκινά με την πρωινή προσευχή , στην διάρκεια της οποίας τα αγόρια φορούν την κιπά, το ειδικό μικρό καπελάκι με το οποίο καλύπτουν το κεφάλι τους ως ένδειξη σεβασμού προς τον Θεό. Το μάθημα της Εβραϊκής Γλώσσας έχει ως αντικείμενο την εκμάθηση της συγκεκριμένης γλώσσας , ώστε να καταστεί δυνατή η ανάγνωση και κατανόηση των προσευχών της Τορά. Η διδασκαλία της Εβραϊκής Ιστορίας και Παράδοσης αφορά την θρησκευτική κατάρτιση των μαθητών και των μαθητριών , την παρουσίαση των εθίμων , την εκμάθηση της ιστορίας του ιουδαϊσμού και την μύηση στο τελετουργικό των εβραϊκών γιορτών και θρησκευτικών εκδηλώσεων. Για την διδασκαλία των αντικειμένων αυτών διατίθεται χρόνος από την μετατροπή του μαθήματος των Θρησκευτικών σε Εβραϊκή Ιστορία και από την άδεια παρέκκλισης από το ωρολόγιο πρόγραμμα , την οποία χορηγεί το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στο σχολείο σε κάθε σχολικό έτος.

Ως προς την εβραϊκή γλώσσα , αυτή διδάσκεται από την Α΄ Δημοτικού με την αναγνώριση γραμμάτων , ενώ στις υπόλοιπες τάξεις στο μάθημα της γλώσσας περιλαμβάνονται κείμενα , ασκήσεις και προσευχές από την Τορά , η επαφή με τις οποίες ξεκινά από το Νηπιαγωγείο. Τα βιβλία και οι

μέθοδοι διδασκαλίας προσαρμόζονται συνεχώς στις σύγχρονες εξελίξεις και προς την κατεύθυνση αυτή παρέχουν βοήθεια τα Πανεπιστήμια του Ισραήλ , η *Alliance Israélite Universelle* και διάφοροι εβραϊκοί φορείς του εξωτερικού. Αποφοιτώντας τα παιδιά αποκτούν την ικανότητα ως ένα βαθμό να διαβάζουν , να ομιλούν και να γράφουν την εβραϊκή γλώσσα.

Τα μαθήματα που σχετίζονται με τον εβραϊκό πολιτισμό περιλαμβάνουν στοιχεία σχετικά με την καταγωγή του Εβραίου, την σχέση τους με τον Θεό , την διαμόρφωση της σκέψης και της φιλοσοφίας τους, την ιδιαίτερη σχέση τους με την γη του Ισραήλ και την δισχιλιετή περιπλάνησή τους. Μεγάλη βαρύτητα δίνεται , ακόμη , στη διοργάνωση των εβραϊκών γιορτών και των ημερών μνήμης , οι οποίες , καλλιεργώντας ένα κλίμα ελπίδας και αλληλεγγύης, φέρνουν σε επαφή τα παιδιά με ανθρωπιστικά , ειρηνιστικά , οικολογικά μηνύματα.

Ανάλογα με την πνευματική ωριμότητα και την ηλικία των μαθητών διδάσκεται το ιστορικό γεγονός του Ολοκαυτώματος. Στις μικρότερες τάξεις η διδασκαλία του ευαίσθητου αυτού θέματος στηρίζεται σε ιστορίες επιζώντων και φωτογραφικό υλικό της εποχής. Στις τελευταίες τάξεις γίνεται μία περισσότερη διεξοδική ανάλυση , ενώ η προσέγγιση ξεκινά από την «Νύχτα των Κρυστάλλων» (“*Kristallnacht*”) ή Νύχτα του Πογκρόμ (“*Pogromnacht*”)²⁶ , διότι πράγματι πρόκειται για την απαρχή του Ολοκαυτώματος , της συστηματικής δίωξης και του αφανισμού των Εβραίων σε όλη την Ευρώπη. Ενθαρρύνεται μάλιστα η συμμετοχή των μαθητών και η έκφραση των συναισθημάτων που γεννώνται από την

²⁶ Ο όρος «Νύχτα των Κρυστάλλων» περιγράφει το μαζικό πανεθνικό πογκρόμ στη Γερμανία την νύχτα της 9ης προς 10η Νοεμβρίου 1938 από μέλη της ναζιστικής νεολαίας και των SS - με την ανοχή της αστυνομίας - με στόχο τους Εβραίους πολίτες όλης της χώρας. Η νύχτα εκείνη σηματοδοτεί την έναρξη μιας νέας φάσης στις αντισημιτικές δραστηριότητες του ναζιστικού κόμματος και των κρατικών μηχανισμών, η οποία τελικά οδήγησε στον εκπατρισμό και στη μαζική δολοφονία της πλειονότητας των Εβραίων που ζούσαν στη Γερμανία. Για το θέμα βλ. M.Mazower , *Σκοτεινή ήπειρος, Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας* , εκδ.Αλεξάνδρεια , Αθήνα , 2001.

επαφή με το θέμα του Ολοκαυτώματος είτε δια του λόγου είτε με την ζωγραφική.

Ακολουθεί η δευτεροβάθμια εκπαίδευσή των Εβραίων μαθητών σε ελληνικά σχολεία, ωστόσο υπάρχει πρόνοια για την απρόσκοπτη συνέχιση των σπουδών τους μέσω της επιτροπής σχολικής αρωγής της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Θεσσαλονίκης, η οποία επεκτείνεται και στους σπουδαστές ανωτέρων και ανωτάτων σχολών. Ειδικότερα, οι άποροι σπουδαστές ενισχύονται με επιχορηγήσεις και δάνεια, ενώ στους άριστους φοιτητές απονέμονται υποτροφίες.

5)Αντί επιλόγου

Ενόψει των όσων εκτέθηκαν παραπάνω, μπορεί να υποστηριχθεί ότι το εβραϊκό σχολείο «*Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ*» της Θεσσαλονίκης σε συνδυασμό με το ιστορικό κτίριο στο οποίο στεγάζεται συμβολίζει ένα «ζωντανό» εβραϊκό χώρο γνώσης και μνήμης. Η ύπαρξη και ανάπτυξη του σχολείου αυτού από το 1979 ως εκπαιδευτικού θεσμού μετάδοσης της ιδιαίτερης σεφαραδίτικης πολιτιστικής κληρονομιάς καθιστά τους Εβραίους μαθητές φορείς της μακρόχρονης εβραϊκής ιστορίας, καθώς και των διδαγμάτων του ιουδαϊσμού. Το εκπαιδευτικό έργο εκτός από την διδασκαλία του επίσημου αναλυτικού προγράμματος του ΥΠΕΠΘ προσανατολίζεται στην οικοδόμηση μίας διπλής ταυτότητας αφενός του συνειδητού Σεφαραδίτη Εβραίου αφετέρου του Έλληνα πολίτη.

Καταληκτικά, προκύπτει ότι η Ισραηλιτική κοινότητα της Θεσσαλονίκης μέσα από την φοίτηση των νεαρότερων μελών της στο εν λόγω εβραϊκό σχολείο αποκτά συνέχεια, μεταδίδοντας στις νέες γενιές την μοναδικότητα της εβραϊκής κουλτούρας, την συλλογική τραυματική

εμπειρία του Ολοκαυτώματος και το αγωνιστικό πνεύμα για επιβίωση ακόμη και στις πλέον αντίξοες συνθήκες.

Βιβλιογραφία

1. Δώδος Δ. , *Οι σχέσεις ανάμεσα στους Εβραίους και τους Έλληνες της Θεσσαλονίκης πριν από το 1912 σε Χρονικά* , έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος , τ. ΚΘ΄, αρ.τεύχους 205, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2006
2. M.Mazower , *Σκοτεινή ήπειρος , Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας* , εκδ.Αλεξάνδρεια , Αθήνα , 2001
3. Μέγας Γ. , *Ενθύμιον από τη ζωή της εβραϊκής κοινότητας, Θεσσαλονίκη 1897-1917*, (μτφρ. Judith E. Pink) εκδ. Καπόν, Αθήνα, 1993
4. Kaspí A. (επιμ.) , *Histoire de l'Alliance Israélite Universelle de 1860 à nos jours*, εκδ. Armand Colin , Paris, 2010
5. Λιόντης Κ. (επιμ.) , *Η εβραϊκή παρουσία στην Ελλάδα, 7 Ημέρες Καθημερινή* , 3 Μαρτίου 1996
6. Μόλχο Ρ. , *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856 – 1919. Μία ιδιαίτερη Κοινότητα*, εκδ.Θεμέλιο , Αθήνα , 2001
7. Μόλχο Μ. , Νεχαμά Ι. , *In Memoriam: Αφιέρωμα εις την μνήμην των Ισραηλιτών θυμάτων του Ναζισμού εν Ελλάδι*, (μτφρ. Ζωγραφάκη Γ.), εκδ. Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη , 1974

- 8.Νεχαμά Ι., *Ιστορία των Ισραηλιτών της Σαλονίκης*, τ.1-3 , εκδ. Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης – University Studio Press, Θεσσαλονίκη , 2000
- 9.Pearl C. , Brookes R. , *Βασικές αρχές του Ιουδαϊσμού* , (μτφρ. Κρίσπη Μ.), εκδ. Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα ,1997
- 10.Τομανάς Κ., *Τα σχολεία της Θεσσαλονίκης μέχρι το 1944*, εκδ. Νησίδες, Θεσσαλονίκη , 1997
- 11.Φρεζής Ρ. , *Η “Alliance Israelite Universelle” – Παγκόσμια Ισραηλιτική Ένωση – και τα σχολεία της στην Ελλάδα σε Χρονικά* , έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος , τ.33^{ος} , αρ.φύλλου 229, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 2010
- 12.Χασιώτης Ι. (επιμ.) , *Τοις Αγαθοίς Βασιλεύουσα , Θεσσαλονίκη Ιστορία και Πολιτισμός* , τ. Α΄, εκδ.Παρατηρητής , Θεσσαλονίκη , 1997

Διαδικτυακές πηγές

- *Alliance Israélite Universelle*

www.aiu.org

- *Ισραηλιτική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης σε Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης*

www.hri.org/culture97/gr/eidika_programmata/koinothtes/jewish_community/#AA11

- *Η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης σε Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο*

www.kis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=386&Itemid=49

- Μπενμαγιόρ Ι. , *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης* σε Εβραϊκό Μουσείο της Θεσσαλονίκης

www.jmth.gr/web/thejews/pages/pages/historyGR.htm

Πρώτο Παράρτημα : Τα εβραϊκά σχολεία της Θεσσαλονίκης (1912)

Σύμφωνα με πίνακα στο βιβλίο της Μόλχο Ρ. , *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856 – 1919. Μία ιδιαίτερη Κοινότητα* , τα εβραϊκά σχολεία της Θεσσαλονίκης κατά το 1912 ήταν:

της *Alliance Israélite Universelle*

- «Μ. Αλλατίνη» (1873), με 912 μαθητές και 29 δασκάλους
- Σχολή Θηλέων (1874), με 630 μαθήτριες και 21 δασκάλους
- «Άσυλο» (1881), μικτό με 277 μαθητές-μαθήτριες και 10 δασκάλους
- «Τεχνική Σχολή» (1877), με 8 τάξεις και 58 μαθητές.
- «Επαγγελματική Σχολή» (1887), με 8 τάξεις και 369 μαθήτριες.
- «Λαϊκό Σχολείο» (1897), με 4-6 τάξεις και 300 μαθητές.
- «Επαγγελματική Σχολή Θηλέων» (1910), με 6 τάξεις και 240 μαθήτριες.

Κοινοτικά Σχολεία υπό την επίβλεψη της *Alliance Israélite Universelle*

- «Κοινοτικό Σχολείο» (1904), με 6 τάξεις και 228 μαθήτριες.

- «Ταλμούδ Τορά» (1880), με 12 τάξεις και 2.460 μαθητές και μαθήτριες.
- Σχολείο της «Ένωσης» (1911), με 10 τάξεις και 2.250 μαθητές-μαθήτριες.
- «Regie» (1916), με 6 τάξεις μικτό.
- «Συνοικισμός Χίρς» (1916), με 6 τάξεις μικτό.
- «Συνοικισμός Αγ. Παρασκευής» (1917), με 6 τάξεις μικτό.
- «Συνοικισμός 151» (1917), με 6 τάξεις μικτό.
- «Καραγάτσια» (1917), με 6 τάξεις μικτό.
- «Συνοικισμός αρ. 6» (1917), με 6 τάξεις μικτό.

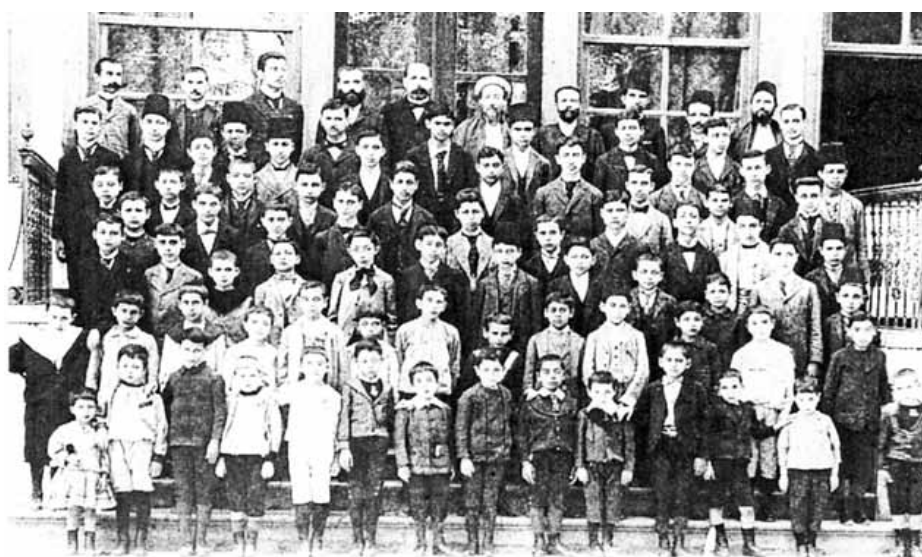
Ιδιωτικά σχολεία υπό τον έλεγχο της *Alliance Israélite Universelle*

- «Σχολή Χ. Σαλέμ» (1866;), με 4-6 τάξεις για μαθητές.
- «Σχολή Αβρ. Βάριος» (1867-1873), με 4-6 τάξεις και 50 μαθητές.
- «Σχολή Γκατένιο» (1890), με 7 τάξεις για μαθητές.
- «Σχολή Πίντο» (1897-1941), με 8 τάξεις, μικτό.
- «Αλτσέχ» (1898), με 9 τάξεις μαθητών.
- «Οββαδία» (1900;), με 8 τάξεις μαθητών
- «Χαλινούχ» (1900;), με 6 τάξεις μαθητών.
- «Hilfsverein/Ezra», που ήταν σιωνιστικής κατεύθυνσης.

Δεύτερο Παράρτημα: Φωτογραφικό υλικό

Εικόνα 1 : Ομάδα παιδιών σε ώρα συσσιτίου μπροστά σε ένα από τα σχολεία της “*Alliance Israélite Universelle*” (AIU).

Εικόνα 2 : Τάξη μαθητών με τους δασκάλους τους από σχολείο της “*Alliance Israélite Universelle*” (AIU) στη Θεσσαλονίκη

Εικόνα 3 : Το κτίριο του εβραϊκού σχολείου «*Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ*» της
Θεσσαλονίκης σήμερα

Εικόνα 4 : Εμπρόσθια άποψη του εβραϊκού σχολείου επί της οδού
Φλέμινγκ 17 (πρώην Μισραχή)